

сприйняття та вміння використовувати технічні прийоми графічного зображення, що дозволять виразити творчий задум. Автор звертає увагу на розмаїття графічних технік, що широко використовуються в навчальній практиці вчителя образотворчого мистецтва. Відмічено, що практичні навички в процесі навчання мистецтву графіки, урізноманітнюють та підвищують художньо-естетичну спрямованість дитячої творчості.

Ключові слова: графіка, графічні техніки, монотипія, гратографія, гравюра, лінорит.

У статті висвітлені основні тенденції вивчення мистецтва графіки в сучасній українській школі. Проаналізовано загальні принципи впровадження графічних технік, наведено приклади окремих завдань, метою яких є формування індивідуальної манери учня, образно-емоційного сприйняття та вміння використовувати технічні прийоми графічного зображення, що дозволять виразити творчий задум. Автор звертає увагу на розмаїття графічних технік, що широко використовуються в навчальній практиці вчителя образотворчого мистецтва. Відмічено, що практичні навички в процесі навчання мистецтву графіки, урізноманітнюють та підвищують художньо-естетичну спрямованість дитячої творчості.

Ключові слова: графіка, графічні техніки, монотипія, гратографія, гравюра, лінорит.

УДК 7.071.5:371.13:159.954

Роман Яцишин

РОЗВИТОК ПРОСТОРОВОЇ УЯВИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРЕДМЕТІВ ЕСТЕТИЧНОГО ЦИКЛУ ЗАСОБАМИ КРЕСЛЕННЯ

У статті проаналізовано особливості розвитку просторової уяви і просторового мислення у процесі викладання навчальної дисципліни «Креслення» на художньому відділенні вищого педагогічного навчального закладу.

Ключові слова: просторова уява, просторове мислення, графічна підготовка, креслення, мистецько-педагогічна освіта.

В умовах стрімкого інформаційного розвитку суспільства та технократичного перевантаження навчально-виховного процесу особливого значення набуває проблема вдосконалення професійної підготовки фахівців у вищій школі. У педагогічній теорії і практиці відбувається активний пошук удосконалення методів навчання.

Одним із найважливіших компонентів навчально-виховного процесу майбутніх учителів предметів естетичного циклу є їх графічна підготовка. Мета і завдання професійно-педагогічної підготовки студентів даної категорії визначають зміст навчальної дисципліни «Креслення» як однієї з найголовніших спецдисциплін художньо-графічної освіти та розвитку особистості, без якої неможливе успішне вивчення композиції, рисунка, перспективи, живопису, дизайну тощо.

Мета статті —: акцентувати увагу на важливості та необхідності вирішення проблеми формування просторового мислення студентів художніх відділень вищих педагогічних навчальних закладів як невід'ємної складової інтелектуального та творчого розвитку особистості.

Аналіз сучасного стану навчання графічних дисциплін на художніх відділеннях вищих педагогічних навчальних закладів засвідчує, що у формуванні геометричних компетенцій студентів, освоєнні ними теоретичного матеріалу та розвитку просторової уяви виникають певні труднощі. Вони викликані тим, у значної частини першокурсників відсутня первинна шкільна графічна підготовка. Тому виникає потреба у формуванні знань, умінь та навичок у стислі терміни.

Ці обставини зумовили вибір теми нашого дослідження, завдання якого формулюємо наступним чином: розробка, експериментальна перевірка і наукове обґрунтування форм та методів підвищення ефективності викладання графічних дисциплін.

Проблемі формування просторової уяви значну увагу приділено в працях дослідників Б.Ананьєва, Н.Анісімова, Л.Ботвинникова, Г.Володимирського, І.Іманського, Е.КабановоїМеллер, Б.Ломова, М.Макарова, Г.Четверухіна та інших.

Однією з найважливіших людських здібностей є здатність мислити просторовими образами. Виникаючи як практична потреба орієнтації в просторі серед об'єктів матеріального світу, просторове мислення в ході онтогенезу стає важливою складовою інтелекту людини (Б.Ананьєв, Б.Ломов, С.Рубінштейн, Б.Теплов, Н.Тих, Ф.Шемякін, І.Якиманська та ін.), воно служить засобом пізнання різноманітних предметів і явищ дійсності, а також є необхідною умовою розвитку потенційних здібностей особистості (Л.Веккер, К.Гуревич, Е.Клімов, Т.Кудрявцев, Д.Ошанін, Д.Завалішина, В.Чебишева, Н.Шемякін, І.Якиманська, Ж.Піаже, М.Дональдсон та ін.). Сформоване просторове мислення розглядається як основа розвитку спеціальних здібностей (Б.Блюменфельд, Л.Гурова, М.Дружинін, Д.Завалішина, В.Зикова, Є.Кабанова-Меллер, В.Крутецкий, Т.Кудрявцев, В.Кузін, В.Лебедко, Н.Лінькова, Р.Ребус, О.Тихомиров, А.Фетисов, І.Якиманська та ін.), є передумовою успішного оволодіння зображально-художніми видами діяльності (А.Гервер, І.Ройтман, Т.Кудрявцев).

У своїх найбільш розвинених формах просторове мислення формується на графічній основі (А.Запорожець, Б.Ломов, В.Зінченко, І.Каплунович, Є.Рогов, І.Якиманська та ін.).

Нами також використовувалися дослідження в галузі художньо-графічної підготовки майбутніх учителів предметів естетичного циклу В.Гервера, С.Гуділіної, Е.Васіленко, Е.Жукової, С.Ігнатєва, Ю.Катханової, В.Кузіна, Е.Корзинової, М.Марченко, Н.Преображенської, А.Павлової, Н.Ростовцева, Н.Семенової, О.Шабанової, Е.Шорохова, С.Якуніна та інших.

Однак попри значний внесок учених в теорію і практику навчання креслення, вважаємо, що в методичній науці спектр розвитку просторового мислення ще недостатньо досліджений.

Ми підкреслюємо значущість вивчення предмета креслення студентами художніх спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів, оскільки важливою є його роль в розвитку творчих здібностей особистості, технічного мислення, просторових уявлень, логіки, здатності до конструювання та моделювання. У процесі вивчення креслення виховується точність, акуратність, розвивається увага, спостережливість, зорова пам'ять та інші особистісні якості [2]. Будучи міжнародною мовою спілкування, графічна мова предмета розширює пізнавальні можливості студентів, збільшуючи діапазон їх світорозуміння.

Усе викладене вище потверджує необхідність вивчення креслення і передбачає поглиблення та розширення графічної підготовки студентів як основи розвитку їх просторового мислення. На практиці ж ми бачимо протилежне: відбувається скорочення годин на вивчення курсу креслення в навчальних планах загальноосвітніх шкіл, на художніх відділеннях педагогічних вишів. Тим самим ліквідується реальна основа формування та подальшого розвитку просторового мислення української молоді.

Рівень розвитку просторової уяви особистості, глибина знань, сформованість умінь, психологічна готовність до подальшої роботи виступають як мета і засіб виховання загалом та естетичного зокрема майбутнього вчителя.

Формування геометричних понять, просторої уяви та поглиблення просторового мислення першокурсників у процесі вивченні курсу креслення має свою специфіку. Вона полягає у перебудові всіх психологічних установок, компонентів і особливостей (понять, сприйняття просторових уявлень і просторового уяви, графічної діяльності), заснованих на природі зорового сприйняття, на специфічні особливості, на перекодування їх на умовну систему паралельного проєкціювання й отримання зображень, за яких формуються просторові образи реальних і уявних предметів в особливу систему просторового уявлення та просторової уяви [5]. Ця перебудова реалістичного просторового уявлення та графічної діяльності на специфічну умовну систему нарисної геометрії й креслення для першокурсників викликає певні труднощі. За відсутності первинної графічної підготовки і відповідних понять у таких студентів навчання необхідно починати із самих основ, закладаючи насамперед поняття і термінологію.

Розроблена нами програма навчального курсу «Креслення» для студентів спеціальності «Образотворче мистецтво» [8] має на меті сформувати в молоді ставлення до нього як одного з головних і необхідних засобів спілкування людей у їхній практичній діяльності, навчити свідомо читати креслення та схеми, самостійно виконувати графічні документи.

Програму першого курсу з креслення ми рекомендуємо починати з більш детального вивчення елементарних наукових основ, застосовуючи в широкому масштабі наочність, а також образність в просторовому поданні геометричних форм, елементів і їх проєкцій на епюрі. Особливу увагу приділяємо маніпулюванню моделями точки, відрізка прямої, площини в просторі, предметами і

трансформування цих елементів у відповідні проєкції на епюрі. Дана методика прискорює процес формування і розвитку просторової уяви у студентів, здатності вільного оперування просторовими образами.

Зміст програми передбачає створення умов для розвитку в майбутніх фахівців просторового мислення. Розвиткові їхніх творчих здібностей сприятимуть різноманітні практичні роботи, пов'язані з аналізом змісту зображень на кресленні та читанням креслень з метою визначення певних відомостей про зображені на них предмети, із застосуванням елементів конструювання та уявних перетворень просторових властивостей предметів.

Програма складається з тематичного плану, змісту навчального матеріалу, орієнтовного переліку практичних робіт, основних вимог до рівня навчальних досягнень студентів.

У тематичному плані наведено рекомендований розподіл часу в годинах за навчальними темами. Залежно від конкретних умов, пов'язаних з оволодінням змістом тієї чи іншої теми студентами, викладач має право перерозподіляти години між окремими темами програми.

Набуття знань з креслення здійснюється на основі вивчення теоретичного матеріалу та виконання практичних робіт. Останні передбачають виконання графічних вправ у робочих зошитах, креслень та ескізів на аркушах креслярського паперу, читання креслень.

Конкретний матеріал для практичних робіт викладач добирає самостійно, виходячи зі змісту навчального матеріалу. У процесі підбору завдань перевагу надаємо таким, які активізують навчально-пізнавальну діяльність студентів. Необхідною умовою є також виконання вправ і графічних робіт індивідуального характеру. Практичні роботи студенти виконують безпосередньо на заняттях, але над певною їх кількістю працюють самостійно.

Методика навчання першокурсників заснована на широкому використанні просторових моделей і моделювання, за допомогою яких відбувається перехід від звичних зорових просторових уявлень і реалістичного перспективного малюнка до умовної графічної системи зображень (проєкцій) креслення.

Отже, результати впровадження програми «Креслення» дозволили зробити наступні висновки:

- методика навчання сприймається студентами позитивно, вони виявляють значний інтерес до графічної діяльності;
- простежується позитивна динаміка підвищення рівня теоретичних і графічних знань та вмій, що підтверджується значним поліпшенням якості й ефективності мислення при оперуванні просторовими геометричними образами в графічних умовних зображеннях на проєкціях креслення;
- запропонована методика позитивно позначається на засвоєнні курсу креслення, знання якого необхідні вчителю для його подальшої педагогічної діяльності в школі.

Дослідження підтвердило важливість і необхідність вирішення проблеми формування просторового мислення студентів, що є невід'ємною складовою інтелектуального розвитку особистості. Добре розвинене просторове мислення сприяє не тільки адаптації зростаючих поколінь до умов сучасності, а й зумовлює їх здатність до перетворювальної, творчої діяльності. Уміння орієнтуватися в інформації, представленій сучасними засобами візуальної комунікації, та здатність отримувати з неї нові знання – необхідні умови формування майбутнього фахівця.

Матеріали дослідження можуть бути використані і знайти застосування при навчанні студентів графічних дисциплін, а також подальшій розробці проблеми розвитку просторової уяви студентів.

Отже, в умовах удосконалення графічної освіти, науково-методичної підготовки студентів художніх спеціальностей першочергового значення набуває вивчення курсу «Креслення» як однієї з необхідних форм графічної та педагогічної освіти першокурсників.

1. Бурнецкене И. З. К вопросу развития пространственных представлений студентов ХГФ на занятиях по черчению / И. З. Бурнецкене // Теория и методика преподавания начертательной геометрии и черчения в средней и высшей школе. – М. : Прометей, 1989.
2. Годік Є. І. Технічне креслення : [підручник] / Годік Є. І., Лисянський В. М., Михайленко В. Є. – К. : Вища шк., 1971. – 248 с.
3. Дубовик Л. П. Методика викладання креслення (на основі конструкторсько-технологічного підходу) : [навчально-методичні рекомендації до курсу] / Л. Дубовик, Р. Чепок. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2005. – 140 с.
4. Катханова Ю. Ф. Развитие творческих способностей школьников и студентов художественно-графического факультета в графической деятельности : дис. доктора пед. наук / Ю. Ф. Катханова. – М., 1994. – 503 с.
5. Хаскін А. М. Креслення : [підручник] / Хаскін А. М. – К. : Вища шк., 1976. – 436 с.

6. Яцишин Р. М. Креслення : [програма навчального курсу] / Яцишин Р. М. – Івано-Франківськ : Плай, 2007. – 21 с.

В статье проанализированы особенности развития пространственного воображения и пространственного мышления в процессе преподавания учебной дисциплины «Черчение» на художественном отделении высшего педагогического учебного заведения.

Ключевые слова: *пространственное воображение, пространственное мышление, графическая подготовка, чертежи, художественно-педагогическое образование.*

The article deals with the problem of investigation of the peculiarities of spatial imagination and spatial thinking in the process of teaching of the subject «Drawing» at the Art Department of the high pedagogical institution.

Key words: *spatial imagination, spatial thinking, graphic preparation, Drawing, art and pedagogical education.*

УДК 7.036.2:371.1 (477)

Ірина Чмелик

ВИВЧЕННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕТНО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ ШЛЯХОМ ПЛЕНЕРНИХ СТУДІЙ

У статті розглядається пленерна практика студентів та викладачів Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника у Карпатах. Автор вказує на необхідність такого навчання, ураховуючи досвід закордонних та українських мистецьких навчальних закладів. Одночасно акцентує увагу на вивченні, збереженні та популяризації місцевої культури, народної архітектури та мистецтва Карпатського регіону через художні твори, мальовані безпосередньо на пленері.

Ключові слова: *пленерна практика, мистецька освіта, народна культура, архітектурні пам'ятки.*

Основним завданням сучасної мистецької освіти є навчання і виховання конкурентоспроможних фахівців мистецької галузі з адекватним творчим мисленням, які хочуть і можуть розібратися в складному художньому процесі та зуміють реалізувати свій креативний потенціал. Мистецька освіта передбачає володіння знаннями з основ образотворчої грамоти, малюнка, дизайну, розуміння й утілення на практиці законів перспективи, композиції, кольорознавства тощо. Для досягнення високої професійної майстерності живописця, графіка чи скульптора велику роль відіграє постійне тренування зору, руки, пам'яті, мислення. Цей ефект найкраще досягається шляхом постійних студій з природи в аудиторіях, майстернях та на відкритому повітрі. Тому вкрай важливим досвідом в оволодінні професійної майстерності майбутніх живописців, учителів образотворчого спрямування стає пленерна практика. На базі художнього відділення Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника вона проводиться у смт. Ворохті з початку 1980 років.

Мета статті – вказати значущість пленерного навчання студентів Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника в Карпатах у системі професійної підготовки майбутніх художників та педагогів мистецьких дисциплін.

Серед основних завдань статті – відстежити значення карпатських мотивів у творчості митців-педагогів Прикарпаття минулого й сучасності; підкреслити важливість зорово-естетичних чинників карпатських краєвидів, обрядів, народного мистецтва та архітектурних пам'яток у формуванні смаків, мислення, свідомості студентів, що сприятиме вивченню та збереженню культурної спадщини Гуцульського регіону.